

Надія Баландіна

УДК 881.162.3:81'373.48

МОВНІ ІНДИКАТОРИ ФУНКЦІЙ КОНВЕНЦІЙНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ

У статті висвітлено методологічні засади аналізу конвенційних висловлювань, мовна репрезентація і вживання яких залежить від прийнятих у конкретному суспільстві правил. Природним складником цих правил є мовні одиниці, які слугують індикаторами комунікативних функцій висловлювань. Їм можна приписати ілокутивний потенціал і семантичну величину. Серед значного арсеналу одиниць і категорій на даному етапі зосереджено увагу на лексичній індикації.

Ключові слова: висловлювання, мовні індикатори, комунікативна функція.

Приводом до цієї розвідки слугував не тільки чинник методологічний, а й прикладний (дидактичний). Висвітлені тут засади та принципи аналізу конвенційних висловлювань не претендують на повноту, але ми щиро хочемо, щоб вони були, по-перше, достатньо універсальними стосовно слов'янських мов; по-друге, враховували сучасні теоретичні надбання, як лінгвістичні, так і міждисциплінарні, й на цій основі сприяли формуванню єдиної концептуальної (поняттевої) бази; по-третє, більш-менш однозначно окреслили послідовність аналітичних кроків на ґрунті сформованої концептуальної бази; по-четверте, стали в пригоді при написанні дипломних і дисертаційних робіт, а також підручників із комунікативного синтаксису. Власне, ці завдання важливі ще й тому, що дозволяють зробити прозорішою теоретико-методологічну і джерельну базу сучасної теорії комунікативного синтаксису, аплікувати її на конкретну слов'янську мову, обрати таку форму висвітлення матеріалу, яка б полегшила його сприйняття і посприяла б генерації нових ідей. При цьому ми самі спираємося на дослідження сучасних українських, російських, чеських, сло-

вацьких, польських дослідників із проблем функціонального синтаксису (І. Р. Вихованця, Г. О. Золотової, М. В. Всеволодової, М. Грепла, Й. Оравця та ін.), розвідки теоретиків лінгвістичної прагматики й комунікативної лінгвістики (Ф. С. Бацевича, Н. Д. Арутюнкової, О. В. Падучевої, Н. І. Формановської, Р. Гржегорчикової, К. Ожуга та ін.), теорії мовленнєвих актів (Дж. Остіна, Дж. Сьорля, Д. Вандервекена), а також результати нашої наукової та навчально-педагогічної діяльності.

Об'єктом дослідження є методологічні засади аналізу конвенційних висловлювань, мовна репрезентація і вживання яких залежить від прийнятих у даному суспільстві форм взаємодії, зокрема мовленнєвої [6, с. 16]. І хоч питання конвенцій належить до дискусійних, у межах окресленої мети, думаємо, достатньо вважати, що більшість висловлювань так чи інакше регламентовані – менш, звичайно, інформаційні, де повідомляється про події, факти, оцінки, більш – так звані перформативні. Задля справедливості зауважимо: більшість мовців знає, що в будь-якій мовленнєвій діяльності відчуваєш себе комфортніше, коли такий регламент є, аніж коли його немає. Недаремно в роботах з лінгвопрагматики так багато уваги приділяється постулатам успішного спілкування (за Г. П. Грайсом, Дж. Лічем, Е. Гофман та ін.). Предметом розвідки є аналіз мовних індикаторів функцій конвенційних висловлювань.

Синтаксис, як відомо, не опікується всіма висловлюваннями, які вживаються в різних комунікативних контекстах. Реальні висловлювання можуть лише стати матеріалом для формування угруповань з метою подальшого узагальнювального синтаксичного опису: чи то з погляду формально-семантичного, чи функціонального, чи комунікативного, чи прагматичного.

Власне, три останні течії в сучасному синтаксисі так чи інакше вживають термін *висловлювання*, чи *висловлення*. Ми не будемо зупинятися на різних дефініціях поняття *висловлювання*, а лише зазначимо, що до нього вдаються насамперед тоді, коли говорять про такі характеристики речення, які неможливо пояснити без аналізу комунікативного контексту. І навпаки, коли йдеться про аналіз різних абстрактних формально-семантичних структур, за якими конкретні висловлювання побудовані, то говорять про речення. Відповідно, *синтаксис у таких дослідженнях постає як наука, що вивчає і описує системні умови формування та функціонування правильних висловлювань*. І хоч деінде ми натрапляємо на ототожнення понять *висловлювання* і *мовленнєвий акт*, на наш погляд, їх із дидактичною метою варто розрізнити.

Поняття мовленнєвий акт уживають зазвичай тоді, коли хочуть підкреслити, що йдеться про різновид взаємодії, аналіз якої здійснюється з урахуванням тих самих категорій, які потрібні при оцінці будь-якої дії – це суб'єкт, об'єкт, мета, спосіб, інструмент, результат, умови успішності тощо. Висловлювання – це водночас і продукт мовленнєвого акту, й інструмент досягнення певної мети. Необхідність сприймати висловлювання як інструмент цільової взаємодії підкреслили ще засновники теорії мовленнєвих актів (Дж. Остін, Дж. Сьорль, Д. Вандервекен, І. П. Сусов та ін.) – це їх головна думка (концепт).

Так, Дж. Остін вважав мовленнєвий акт складним утворенням і розмежовував фонетичний акт (промовляння звуків), фатичний акт (промовляння слів, що належать до певного словника і відповідають певній граматиці) та ретичний акт (використання висловлювання, отриманого в результаті здійснення фатичного акту, з деяким смислом і референцією) [10]. Дж. Сьорль усунув із класифікації попередника ретичний акт і замінив локутивно-ілокутивне розмежування на ілокутивно-пропозиційне [11].

Таким чином, МА (= мовленнєвий акт) має кілька складників (їх у теорії МА називають субактами). Мовець у своїй діяльності:

- 1) висловлює звуки і їх комбінації, що відповідають законам даної мови;
- 2) уживає слова і словоформи, характерні для даної мови;
- 3) поєднує слова за законами даної мови;
- 4) уживає слова (словосполучення) для ідентифікації об'єктів позамовної дійсності – відбувається акт референції;

5) уживає слова (словосполучення) для вираження певної ознаки (дії, стану, якості тощо) об'єктів – відбувається акт предикації;

6) цим усім (1) – (5) він намагається досягнути певної мети.

Акти (1)–(3) вважають локутивними актами, (4), (5) – пропозиційними, а (6) – ілокутивним.

Лінгвістика протягом тривалого часу зосереджувала свою увагу на вивченні локутивного і предикативного актів, розглядаючи висловлювання безвідносно до тієї комунікативної ситуації, у якій вони вживаються. Фонетика описувала звуковий бік, лексикологія – словниковий склад, синтаксис – правила поєднання слів у реченні, семантика інтерпретувала такі речення з боку пропозиційного змісту. Однак із часом прийшло розуміння того, що людина здебільшого говорить не заради самого процесу говоріння (= локуції) і навіть не заради вираження певного “стану справ і речей” (= предикації) – під час мовлення вона виконує ще й цілеспрямовану дію: про щось повідомляє, запитує когось, спонукає до чогось, дозволяє чи забороняє, дякує або вибачається.

Висловлювання, вжите з певною метою, являє собою ілокутивний акт. Мета ж, із якою вживається акт, називається ілокутивною функцією (силою) висловлювання. На наш погляд, буде доречним, якщо цю функцію ми вважатимемо комунікативною.

Досліджуючи конвенційні висловлювання, урахувують насамперед два їх складники: а) пропозиційний смисл (= про що сказано) і б) актуальну комунікативну (ілокутивну) функцію (= чому, з якою метою, наміром) це було сказано. Водночас об'єктивний аналіз неможливий без урахування мовних засобів: як сформульовано висловлювання (= які мовні індикатори функцій застосовані).

Аналізуючи різні висловлювання і беручи до уваги наявні тепер їх класифікації, в основі яких знаходяться конвенційні правила (правила успішності), доцільно буде вважати, що природним складником цих правил є також правила мовні. Мовні одиниці в таких висловлюваннях, на думку М. Грепла, утворюють детерміновані цими правилами конвенційні конфігурації – спеціальні мовленнєві форми, певні синтаксичні модули [13, с. 13]. І це не одиниці мовлення, а одиниці мови (мовної системи). У кожній слов'янській мові вони самі по собі є мовними конвенціями, утвореними задля реалізації й індикації комунікативних намірів. Їм можна приписати й ілокутивний потенціал, і семантичну величину.

Говорячи про відношення змісту речення в цілому до комунікативної функції, дипломатично ця проблема може бути розв'язана таким чином: між змістом речення і його комунікативною функцією має бути когерентний зв'язок: висловлюючи щось із певною метою, ми не можемо говорити будь-що.

Конкретніше аспектуально це можна подати так:

1) сказане своїм змістом прямо індикує мету мовця, наприклад, це може бути повідомлення (*Його звати Марк*) чи питання (*Чи є тут хтось?*);

2) у змісті речення є щось таке, що унеможливає його вживання в якійсь із комунікативних функцій. Наприклад, речення *Куріння призводить до серцево-судинних захворювань та раку легенів* своїм змістом, а точніше, лексичним наповненням, не може сприйматися як пропозиція, порада, а тільки як попередження. Увиразнює цю відмінність порада: *Регулярні фізичні вправи допоможуть зберегти здоров'я*;

3) зміст речення такий, що не “диктує” певну функцію і наділений значним функціональним потенціалом. Наприклад, зміст і форма речення *У будинку хтось є*, типові для повідомленням, одночасно воно може бути й застереженням (“будь обережним, бо там хтось є”), відмовою (“боюсь туди іти, бо там хтось є”), докором (“ти казав, що нікого не буде, а там хтось є”) і т. ін. Така полісемія смислів не виняток, а швидше, правило. Аналізуючи перформативні висловлювання зі словом *prosim / прошу*, у чеській мові ми нарахували 17 його значень, а в українській – 14 [1].

Із розлогого списку літератури, де досліджено проблеми продукування і рецепції висловлювань із різних поглядів (лінгвістичного, філософського, психологічного, соціологічного та ін.), можна зробити висновок, що адресат сприймає функцію насамперед на основі комунікативного контексту. І справді, позамовні контексти (ситуації), зокрема в реченнях на зразок третього (*У будинку хтось є*), щонайкраще допомагають нейтралізувати семантичну багатозначність і розмитість одиниць (за умови, що дотримано всіх умов успішності). Згідно з Дж. Лайонзом, навіть референція залежна завжди від контексту [7, с. 449–459].

Не дивно, що в деяких лінгвістів з'явився скептицизм стосовно положень системної лінгвістики. Водночас мовний аналіз конвенційних висловлювань засвідчує, що не тільки реальна ситуація спілкування допомагає

розрізнити смисли і комунікативні функції висловлювань. Ще Дж. Остін і Дж. Сьорль розрізняли ілокутивні типи МА на основі перформативів, водночас не вилучали й роль модусу, часток, прислівників, сполучників, інтонації, логічного наголосу та вказували на можливість існування інших засобів. Завданням лінгвіста є ці засоби знаходити і описувати. У цій статті ми увиразнимо лише найтипівші індикатори комунікативних функцій.

1. Ідучи вслід за Дж. Остіном і Дж. Сьорлем, найнадійнішим індикатором функції вважають так зване перформативне речення. Предикативну основу синтаксичної структури цього речення формує перформативне дієслово, яке відноситься до підкласу дієслів мовлення, але вжите не описово (*Він обіцяє*), а в типовій для нього формі – першій особі однини чи множини теперішнього часу, недоконаного виду, дійсного способу, наприклад: *Я обіцяю (проголошую, прошу, вітаю, дозволяю / забороняю і т. ін.)*. Додатковим аргументом істинності цього твердження є те, що перформативне речення наділене потенціалом автореферентності (термін Е. Бенвеніста, який застосовував його, характеризуючи референтні властивості особових займенників і дієслів теперішнього часу [3, с. 297]), тобто здатності виявляти ситуативні ознаки “я – ти – тепер – тут”. Ці ознаки притаманні навіть логічно нерозчленованим виразам на зразок укр. Привіт!, польськ. Cześć, чеськ. Ahoj! (“Я вітаю тебе”).

Перформативне речення, ужите як висловлювання, немає ні “плану історії”, ні “плану майбутнього” – йому притаманний тільки “план сучасності”, що на мовному рівні виражений здебільшого формою теперішнього часу.

Експліцитні перформативи вживаються переважно:

а) в інституційних розмовах: *Запитую Вас..., Протестую...*;

б) за необхідності їх акцентуалізації в мовленні: *Я тобі раджу (а не наказую)...*;

в) у ситуаціях урочистих: *Проголошую Вас...*

Принагідно зазначимо, що такі речення не вписуються в жодну з традиційних вишівських класифікацій за метою висловлювання. Чи можна вважати їх розповідними? А. П. Загнітко виділив це угруповання в окремий прагматичний тип [5, с. 122–124]. Але, здається, такий підхід доцільний лише з дидактичною метою. Будь-який мовний знак можна інтерпретувати як з погляду семантики і синтакти-

ки, так і прагматики. Відтак, визначити, що є в мові прагматичним, а що таким не є, практично не можливо. І навіть подане вище речення *Його звати Марк* за певних умов може виражати не тільки модальність констатації, а й стверджувальну і заперечну.

Подеколи перформативи можуть мати не зовсім типову для них форму, як-от за збереження дейктичних показників адресатності, способу і часу мовець свою особу (граматично – першу особу) з метою підвищення тональності подає дещо відсторонено, пересуваючи її на місце третьої особи і таким чином надаючи висловлюванню ще й ілюкції описовості: *Витає тебе твоя сестра Ольга;* (чеськ.) *Zdraví Tě Tvá Olha*. Транспозиція категорії першої особи характерна для підкреслено чемного епістолярного стилю. Монологічна форма листів і часова розбіжність між моментом написання і їх отриманням дозволяє на мовному рівні виявляти певну незгодженість граматичних показників ілюкції. Те саме стосується й функціонування часів – минулого та майбутнього – і способових форм, пор.: *Прошу вас, Хотів вас попросити, Попросив би вас*, що засвідчує лише багатство мовних форм (асиметрію мовного знака) і не змінює темпоральної суті на осі “тепер”. Схарактеризовані вище перформативи називають експліцитними, проте в пошуках мовної індикації варто звертати увагу й на імпліцитні перформативи, коли значення невисловленого перформатива переходить на граматику, семантику, інтонацію неперформативного висловлювання, пор.: *Вислухайте мене, я невинний, клянусь! – Я не винний!*

Здебільшого, перформативи “переходять” на глибинний рівень:

а) у неформальних розмовах, коли співрозмовники намагаються мінімалізувати свої вербальні дії за рахунок ситуативного чинника;

б) своєрідним табу для поверхового вживання перформатива є МА, що позначають негативну комунікативну мету – погрозу, обман, образу, підбурювання тощо. Ніхто не каже: *Я погрожую тобі, що завтра все розповім твоєму чоловікові* (Їх роль у спілкуванні на російськомовному матеріалі дослідила польський лінгвіст Ізабелла Новак [15]).

Нарешті, цікаво й те, що прибічники генеративної семантики висунули “перформативну гіпотезу”, згідно з якою глибинна структура будь-якого речення може мати на своїй вершині перформативне дієслово [9, с. 277–285]. Спробу такого аналізу зробив Фл. С. Бацевич стосовно висловлювань емо-

ційного характеру: *Ого!* (Я вражений), *Ну і ну!* (Я здивований) і т. ін. [2].

2. Поряд із перформативними реченнями у слов'янських мовах є низка конвенційних стереотипних висловлювань, які мають системний і типологічний характер, наприклад, відмова на зразок: *Ні за що! А дзуськи! Ані за ніс!, Ни за что! А вот тебе!* Такі висловлювання закріплюються за певними ситуаціями (їх називають по-різному: мовними (рутинними, прагматичними) кліше (чи формулами), прагматичними формативами (чи ідіомами), семіінтеракціональними одиницями, комунікативними фразеологізмами, комунікативами), котрі, як і перформативні речення, є продуктом мовленнєвої діяльності й, актуалізуючись у мовленні, позначають собою таку саму діяльність, якою вона постає в перформативних висловлюваннях. Деякі з цих висловлювань ще й культурно марковані. Наприклад, тонко підмічено дослідниками, чех після тривалої розлуки при зустрічі скаже: *To už je let, co jsem vás neviděl!, To už pěkná řádka let, co jsme se neviděli!* і ніколи не буде перебільшувати давність розлуки, виміряючи її сотнями і тисячами років, як це прийнято в росіян: *Сто лет не видел тебя!, Тысячу лет / Целую вечность не виделась с тобой* [12, с. 97].

Як і перформативні речення, вони відтворюються мовцями в незмінюваному вигляді або з незначними варіаціями чи модифікаціями: Наприклад, висловлювання заборони може бути посиленням інтенсифікатором: *То је vyloučeno – То је naprosto vyloučeno;* (рос.) *Это исключено. Это совершенно исключено.* Водночас, поводитися довільно з такими висловлюваннями не можна, бо певні трансформації можуть викликати і зміну змісту. Наприклад, зміна темпоральності в наведених реченнях надає їм інформативного значення: пор.: *То је vyloučeno – То было vyloučeno. Это исключено – Это было (будет) исключено.*

Це є свідченням того, що аналіз мовних індикаторів має бути комплексним. Незважаючи на те, що мова має значний арсенал одиниць і категорій, насправді йдеться про три способи індикації: лексичний, граматичний (зокрема морфологічні категорії способу, часу, особи і виду) і фонетичний (інтонація, логічний наголос, темп, фонетичне членування).

2.1. Досліджуючи лексичну індикацію, ми свідомі того, що йдеться про досить умовний термін, не тільки через надзвичайну неоднорідність явища, ним позначуваного, а й через пов'язаність лексичних значень із значен-

нями модальними, конотативними та граматичними.

Як приклад наведемо декілька угруповань:

2.1.1. Порівняємо висловлювання **Я тобі покажу, як вчитися!** (погроза) – *Як вчитися. (польськ.) *Wiesz co, chodźtu na spacer!* – *Chodźtu na spacer!*, де без фразеологізованого виразу **Я тобі покажу**, перше речення взагалі втрачає смисл, у другому реченні без *wiesz co* тільки за допомогою інтонації можна передати комунікативну функцію пропозиції.

2.1.2. Другу групу утворюють висловлювання з оцінними словами, що передають емоційні стани (позитивні чи негативні), наприклад, при вибаченні **Мені жаль, що не можу вас зустріти**; без (мені) жаль (**Не можу вас зустріти**) ідеться вже про констатацію, а не вибачення; те саме в (польськ.) *Niestety, muszę to zrobić.* – *Muszę to zrobić.*

Оцінка завжди становить інтегральну частину порад або застережень (експліцитну чи імпліцитну), але для переконливості вона експлікується: **Добре, якщо ти повернешся в суботу**; у порадах – це знак “плюс”, зміна знака на “мінус” означатиме й іншу ілокуцію – застереження: **Не годиться, якщо ти повернешся в суботу** (“не раджу тобі повертатися в суботу”); (чеськ.) *Je špatné / není dobré / nevhodné, abys ho obtěžoval* (“neradím ti, abys ho obtěžoval”).

Принагідно зазначимо, що глибинна оцінка притаманна також висловлюванням із значенням зобов’язаності, необхідності: **Мусите / Потрібно / Необхідно ...**; (чеськ.) *Musíte / Máte / Je třeba / Je nutno ...*, бо, як слушно зауважує О. М. Вольф, “модальність зобов’язаності тісно пов’язана з оцінкою (хороший – той, що відповідає нормі, такий, яким повинен бути)” [4, с. 194].

2.1.3. Індикаторами третьої групи є модальні слова із значенням необхідності, можливості / неможливості тощо. Тут надзвичайно поширені вирази з дієсловами **можти, сміти**; (чеськ.) *tosí i smět*; (польськ.) *tós*; (рос.) *мочь, сметь*, які дозволяють виробляти різний ступінь модальної градації. Наприклад, у проханнях за допомогою тиорієнтованих виразів, що мають форму:

а) підрядного речення умови: **Якщо можеш, то...** (*Jestli můžeš, tak ...*);

б) питального речення: **Чи (не) могли б ви...**, (польськ.) *Czypan (pani) może...?*; (чеськ.) *Mohl byste být tak laskav...?*, *Mohl / Nemohl byste (mi) (prosím)...?*, деінде поєднуючись з епістемічними словами можливо, може, ви-

падково, принагідно (*Чи (не) могли б ви принагідно...?*); (чеськ.) *patně, snad, náhodou, asi (Náhodou nemůžeš koupit mi znamku?)*.

У таких висловлюваннях мовець акцентує увагу на можливості / неможливості реалізувати адресатом бажане, висуваючи на передній план вирази із *можти, тосі, тос* і тим самим підкреслюючи ненав’язливість прохання.

Я-орієнтовані формули з тим самим дієсловом типові для прохання про дозвіл: **Чи (не) можу...? Чи (не) міг би я...?** (польськ.) *Czy (nie) mógłbym pana (panią) prosić ...?*; (чеськ.) *(Ne)mohu / (Ne)mohl bych...?*, де альтернативну дію після отримання дозволу виконуватиме сам мовець. Ненав’язливе з’ясування можливостей і прав мовця з підкресленою ввічливістю досягається за допомогою дієлова *сміти, smět*: **Чи смію вас попросити...? Чи смію запитати...?**; (чеськ.) *(Ne)smím...? (Ne)směl bych...?* Проте, вбачається, в українському, більш демократичному дискурсі, на відміну від чеського, така чемність сприймається як надмірна.

2.1.4. Чималу роль в індикації функцій відіграють і частки. Цю особливість підмітила чеська дослідниця Г. Флидрова, аналізуючи речення однотипної структури **Возвращайтесь благополучно!** і **Возвращайтесь сейчас же!** Вона доходить висновку, що визначення модального типу речення має ґрунтуватися на семантиці предикатів і ролі часток [14, с. 35]. І справді, якщо взяти ще більш наочні російські речення з однаковим лексичним наповненням: **Придьте завтра!** і **Придьте завтра же!**, відчутна більша категоричність волевиявлення другого речення завдяки частці *же*.

Індикатором намірів є також частки *так, ну (то), тоді, поки що* і т. ін; (чеськ.) *tak, nu, tedy, zatím, prozatím*, відоме польське *parazie* (і його тепер дуже поширений український аналог *наразі*). Указані частки, самотійно чи в поєднанні одна з одною (*ну тоді, ну то, так що; tak tedy, tak zatím, nu prozatím*), виражають “вибачальне” значення “змушений перервати контакт” та слугують сигналом кінця розмови: **Ну тоді пішов я вже! А поки що я хочу найбільше, щоб ви приїхали знову**; (чеськ.) *Tak žijte blaze. Zatím na shledanou*. Водночас ці частки, видається, крім значення “кінець контакту”, мають багатший зміст: “сподіваюся ще зустрітися”.

2.1.5. Лексичні засоби в стереотипних висловлюваннях виконують роль поширювачів: а) семантичних актуалізаторів (**Вдячний вам за допомогу (за пораду, за запрошення,**

за послугу, за привітання, за гостинність і т. ін.), б) темпоральних і локальних конкретизаторів (*Ідїть, прошу, сюди. Pojd' te, prosim, sem, Vidvidajte nas zavtra. Navštivte nás zítra*), в) інтенсифікаторів емоційності: *від усього серця, щиро, від усієї душі; z celého srdce, z hloubi duše, srdečně, vřele, upřímně (Přeji (z celého srdce) štěstí)*. Мовці, уживаючи такі висловлювання, діють наче за двома протилежними напрямками: з одного боку, автоматично виконують конвенційну дію, а з іншого – створюють відмічену ситуацією й індивідуальністю стереотипну одиницю. Ця одиниця приводиться у відповідність із ситуацією, причому іноді вже не настільки важливий зміст, як його мовна репрезентація. Саме так мовець вносить у стереотипні висловлювання, говорячи термінологією М.М.Бахтіна, у “чужеслово”, елемент творчості. Якщо скористатися образним порівнянням Ю. М. Лотмана про обов'язковість ритуалу і добровільність хороводу [8, с. 6], то саме на стадії такого мовного “квієтизму” відбувається поєднання ритуалу з хороводом.

До граматичних засобів індикації функцій конвенційних висловлювань можна віднести категорію способу, часу, виду, особи, негачії. Але вони вже будуть предметом розгляду наступної розвідки.

Література

1. Баландіна Н. Ф. До проблеми опису етикетних перформативів у словниках / Н. Ф. Баландіна // *Eslavistika Computence*. – Vol. 7. – 2007. – С. 63–76.
2. Бацевич Ф. С. Прагматичні перформативи: спроба обґрунтування комунікативного статусу / Ф. С. Бацевич // *Мовознавство*. – 2008. – № 1. – С. 31–36.
3. Бенвенист Э. *Общая лингвистика* / Э. Бенвенист; [пер. с фр.]: [под ред. Ю. С. Степанова]. – М.: Прогресс, 1974. – 447 с.
4. Вольф Е. М. *Функциональная семантика оценки* / Е. М. Вольф. – М.: Наука, 1985.
5. Загнітко А. П. *Теоретична граматика української мови: Синтаксис* / А. П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
6. Ключев Е. В. *Речевая коммуникация* / Е. В. Ключев – М.: Приор, 1998. – 224 с.
7. Лайонз Дж. *Введение в теоретическую лингвистику* / Дж. Лайонз; [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1978. – 543 с.
8. Лотман Ю.М. *Структура художественного текста* / Ю. М. Лотман – М.: Искусство, 1970. – 384 с.
9. Мак-Коли Дж. *О месте семантики в грамматике языка* / Дж. Мак-Коли // *Новое в зарубежной лингвистике*; [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1981. – Вып. 10. – С. 235–301.
10. Остин Дж. Л. *Слово как действие* / Дж. Л. Остин // *Новое в зарубежной лингвистике*; [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 22–130.
11. Серль Дж. Р. *Что такое речевой акт?* / Дж. Р. Серль // *Новое в зарубежной лингвистике*; [пер. с англ.] – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 151–194.
12. Формановская Н. И. *Русский речевой этикет в зеркале чешского* / Н. И. Формановская, П. Тучны. – М.: Русский язык, 1986. – 340 с.
13. Grepl M. *Porozumění komunikačním intencím* / M. Grepl // *Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity*. – 1991. – Ročník XL. – A. 39. – S. 9–17.
14. Flidrová H. *K stýčné oblasti mezi rozkazovacími a přacími větami* / H. Flidrová // *Opera slavica II*. – 1992. – № 2. – S. 35–38.
15. Nowak I. *Implicitne performatywy w języku rosyjskim i ich rola w konwersacji* / Izabella Nowak. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2000. – 227 с.

Nadiya Balandina

LANGUAGE INDICATORS OF THE CONVENTIONAL EXPRESSIONS AND THEIR FUNCTIONS

The article gives the methodological principles of analysis of the conventional utterances, linguistic representation and use of which depend on the conventional rules of a given society. Linguistic units which are used as the indicators of the communicative utterances can be considered to be a natural component of these rules. Illocutionary potential and semantic value can be referred to them. At present among a great amount of units and categories lexical indication is paid special attention to.

Key words: utterance, linguistic indicators, communicative function.

Надежда Баландина

Речевые идентификаторы функций конвенционных высказываний

В статье представлена методология исследования конвенциональных высказываний, языковое выражение и употребление которых зависит от принятых в данном обществе правил. Естественной составляющей этих правил являются языковые единицы, которые служат индикаторами коммуникативных функций высказываний. Им свойственен и иллокутивный потенциал, и семантическая величина. Среди всех единиц и категорий на данном этапе основное внимание уделено лексической индикации.

Ключевые слова: высказывание, языковые индикаторы, коммуникативная функция.

Надійшла до редакції 6.10.2009 р.

